

ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU

PIĘĆ REKOMENDACJI W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA RYZYKIEM
POWODZI I SUSZY NA OSTATNI ETAP PROGRAMOWANIA
FUNDUSZY UNIJNYCH 2014-2020 W REGIONACH

dr inż. Marta Majka Wiśniewska
Warszawa, wrzesień 2014

Polska Zielona Sieć

STRESZCZENIE

Jesteśmy obecnie w kluczowym momencie planowania funduszy europejskich na lata 2014-2020. Wypracowane projekty Regionalnych Programów Operacyjnych, które określają ramy unijnego finansowania na poziomie regionalnym, są teraz negocjowane z Komisją Europejską. Trwają lub rozpoczynają się prace nad dokumentami uszczegółowiającymi te programy, które doprecyzują, jakie projekty w zakresie adaptacji do zmian klimatu będą mogły ubiegać się o dofinansowanie oraz które z nich będą preferowane. Dokumenty te – zawierające szczegółowe opisy priorytetów i kryteria wyboru projektów – determinują, czy w pełni wykorzystany zostanie potencjał zrównoważonego rozwoju kraju, drzemący w tych funduszach.

Niniejszy raport zawiera zestawienie wypracowanych dotychczas zapisów RPO dla obszaru adaptacji do zmian klimatu, w zakresie zarządzania ryzykiem wystąpienia powodzi i suszy. Zawiera także rekomendacje na ostatni, kluczowy etap tworzenia dokumentów RPO, który określi sposób ich wdrażania w przyszłości.

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć zabiega o to, by w latach 2014-2020 środki unijne na adaptację do zmian klimatu były wydawane na rozwiązania wspierające ochronę ekosystemów wodnych i od wód zależnych, w duchu Ramowej Dyrektywy Wodnej (2000/60/WE) i Dyrektywy w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (2007/60/WE).

Chcemy dofinansowania działań skutecznych, nieszkodzących przyrodzie i trwałych, z elementami wpływającymi na zmianę postaw – zarówno decydentów, jak i zwykłych obywateli. Środki te powinny umożliwiać efektywne zarządzanie ryzykiem występowania zjawisk ekstremalnych i łagodzenie ich skutków. Wierzimy, że mogą kreować i inicjować przedsięwzięcia, działania i procesy adekwatne do wyzwań stojących przed administracją i społeczeństwem.

Stoimy na stanowisku, iż należy zaprzestać dotychczasowej dość powszechnej praktyki wspierania anachronicznych, nieskutecznych i kosztownych rozwiązań, dających społeczeństwu złudne poczucie bezpieczeństwa.

Poszczególne regiony w dużej mierze ulegają lokalnym zapotrzebowaniom, determinowanym przez dotychczas realizowane projekty w tym zakresie: ograniczają się do rozwiązań, na które jest popyt i rezygnują z tych bardziej ambitnych.

Apelujemy o powszechne wsparcie dla naturalnej retencji – odtwarzanie obszarów wodno-błotnych, renaturyzację cieków i dolin rzecznych – oraz o rozwiązania techniczne gwarantujące maksymalną pojemność retencyjną w zakresie zarządzania ryzykiem wystąpienia powodzi, tj. poldery i zbiorniki suche. Naturalna retencja i modernizacja istniejących zbiorników, dostosowująca je do dystrybucji

zmagazynowanych zasobów wodnych, przyczyni się do adaptacji na poziomie lokalnym w okresie suszy. Ważne jest, by wszystkie regiony umożliwiły wsparcie zarządzania powodzią i suszą na terenach zurbanizowanych, z preferencją dla rozwiązań nietechnicznych, dopuszczając dofinansowanie indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania. RPO powinny także zapewnić wsparcie dla wzmocnienia kompetencji służb, instytucji odpowiedzialnych i edukacji społeczeństwa. Wsparcie dla systemowych rozwiązań musi uwzględniać wszystkie elementy – monitoring, prognozowanie, ratownictwo i reagowanie.

Niektóre z naszych postulatów zgłaszanych w trakcie tworzenia regionalnych programów operacyjnych zostały uwzględnione. Część województw już na etapie tworzenia tych dokumentów dostrzegło potrzebę realizacji przedsięwzięć, które sprostają wyzwaniom płynącym z konieczności dostosowania się do zmian klimatu w zakresie zjawisk ekstremalnych. Prace nad szczegółowymi opisami priorytetów i kryteriami wyboru projektów to dodatkowa szansa na dofinansowanie rozwiązań, które skutecznie będą nas chronić przed zagrożeniem powodzią i suszami.

WPROWADZENIE

Adaptacja to proces dostosowania do zaistniałych lub oczekiwanych zmian klimatu i ich skutków, w celu złagodzenia szkód lub wykorzystania potencjalnych korzyści z tych zmian. Celem działań adaptacyjnych jest więc zminimalizowanie ryzyka przez zarządzanie nim, a także wykorzystanie szans. Realizacja działań w tym zakresie odbywa się wielopłaszczyznowo – m.in. poprzez realizację polityk, wdrażanie środków technicznych (inwestycje w infrastrukturę) i nietechnicznych (wsparcie rozwoju technologii, zmian postaw). Skupiają się one przede wszystkim na pogłębiających się w ostatnich dziesięcioleciach niekorzystnych skutkach zmian klimatu, takich jak wzrost temperatury oraz częściej występujące zjawiska suszy i powodzi. Działania dostosowawcze towarzyszą, lub towarzyszyć powinny, wysiłkom rządów i społeczeństw na rzecz ograniczania emisji gazów cieplarnianych, czyli przeciwdziałaniu zmianom klimatu.

Choć adaptacja do zmian klimatu wiąże się ze znacznymi nakładami finansowymi, jej zaniechanie w perspektywie nadchodzących lat generować będzie koszty znacznie przewyższające te nakłady¹.

Celem nadrzędnym unijnej „Strategii adaptacji do zmian klimatu” jest poprawa odporności państw członkowskich na aktualne i oczekiwane zmiany klimatu, w tym lepsze przygotowanie do ekstremalnych

zjawisk klimatycznych i pogodowych, dzięki któremu ograniczyć będzie można koszty społeczno-ekonomiczne związane z ich skutkami. Z celem tym zbieżny jest polski „Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030” (SPA2020), oparty na projekcie KLIMADA². SPA2020 wskazuje kierunki działań dostosowawczych, które należy podjąć w perspektywie roku 2020 we wrażliwych sektorach: gospodarce wodnej, leśnictwie, rolnictwie, energetyce, budownictwie i planowaniu przestrzennym, transporcie, ochronie zdrowia i ochronie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach chronionych, a także na wrażliwych obszarach: w strefie wybrzeża, na obszarach górskich i zurbanizowanych. Pakiet działań w odniesieniu do wrażliwych obszarów i sektorów jest kluczowym elementem SPA2020.

Aby działania adaptacyjne w Polsce były skuteczne, nie można ograniczać się do poziomu krajowego. Należy wdrożyć uszczegółowione, dostosowane do specyfiki danego obszaru działania na poziomie regionalnym i lokalnym. Ze względu na znaczne koszty realizacji zadań w tym zakresie, niezbędne jest odpowiednie zaprogramowanie funduszy unijnych w Regionalnych Programach Operacyjnych na lata 2014-2020 (RPO).

Samorządy wojewódzkie negocjują obecnie z Komisją Europejską przygotowane w procesie konsultacji ze społeczeństwem i Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju regionalne programy operacyjne. W proces programowania funduszy unijnych włączył się Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć (PZS), w ramach dwuletniego, ogólnopolskiego projektu „Fundusze UE dla zrównoważonego rozwoju - partycypacja społeczna w programowaniu przyszłego okresu budżetowego po 2013”. W trakcie projektu przygotowane zostały analizy RPO z perspektywy finansowej 2007-2013, na ich podstawie zaś oraz w oparciu o projekty RPO wypracowane zostały, wraz z partnerami społecznymi, stanowiska do regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020. Stanowiska te dyskutowane były w trakcie programowania funduszy z decydentami na szczeblu unijnym, krajowym i wojewódzkim.

W kwestii adaptacji do zmian klimatu szczególna uwaga zwrócona została na gospodarkę wodną - w zakresie zarządzania ryzykiem wystąpienia zjawisk ekstremalnych (powodzi, suszy) - w ramach celu tematycznego 5 funduszy UE (CT5): „Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem” i priorytetu inwestycyjnego 5.2 (PI5.2): „Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami”.

¹ za: “An UE Strategy on adaptation to climate change” COM(2013)216 final

² <http://klimada.mos.gov.pl/o-projekcie/>

**Zgodnie z zapisami
Umowy Partnerstwa³**

**„poprawa bezpieczeństwa
powodziowego będzie realizowana
poprzez: budowę lub modernizację
infrastruktury zabezpieczającej
przed powodzią i urządzeń wodnych
(np. jazów, zastawek, zbiorników
i stopni wodnych) – pod warunkiem
zapewnienia pełnej zgodności tych
inwestycji z wymogami prawa UE:**

**rozwój infrastruktury małej retencji,
projekty mające na celu zwiększenie
naturalnej retencji (np. renaturyzacja
przekształconych cieków wodnych,
obszarów zalewowych oraz obszarów
wodno-błotnych), zapobieganie suszom
w szczególności w dorzeczach rzek”⁴.**

Rozwój form małej retencji będzie realizowany na poziomie regionalnym, przy wykorzystaniu środków EFRR. Chodzi tu o projekty na obszarze jednego województwa. Na poziomie regionalnym mogą być również finansowane przedsięwzięcia dotyczące rozwoju systemów zintegrowanego monitoringu i ostrzegania, prognozowania zagrożeń i reagowania na nie oraz wyposażenia i wzmocnienia służb ratowniczych.

W dalszej części dokumentu znajdziecie Państwo rekomendacje PZS, w większości zgłaszane w konsultacjach Umowy Partnerstwa i procesie programowania RPO, w zakresie zarządzania ryzykiem wystąpienia powodzi i suszy, ale i horyzontalnego włączania działań określonych w SPA2020 do wszystkich priorytetów inwestycyjnych RPO. Formułujemy je, mając nadzieję na uwzględnienie ich w Szczegółowych Opisach Priorytetów oraz dokumentach definiujących kryteria wyboru projektów.

REKOMENDACJE NA OSTATNI ETAP PROGRAMOWANIA

Dostosowanie sektora gospodarki wodnej do zmian klimatu ma na celu usprawnienie zarządzania zasobami wodnymi, także w okresach nadmiaru i niedoboru wody.

SPA2020 wskazuje, że „ważne jest, aby działania służące ochronie przeciwpowodziowej w pierwszej kolejności wykorzystywały najmniej inwazyjne dla środowiska przyrodniczego rozwiązania, w szczególności nietechniczne metody ochrony przeciwpowodziowej”. Wsparcie funduszami UE na poziomie regionalnym musi brać pod uwagę specyfikę poszczególnych województw (zróżnicowanie wynikające z warunków hydrologicznych, meteorologicznych, ukształtowania terenu, zagospodarowania przestrzennego, itd.). Musi obejmować zarówno tereny zagrożone powodzią, obszary o wzmożonych potrzebach wodnych, jak i te charakteryzujące się niedoborem wód. Wśród działań adaptacyjnych w zakresie dostosowania sektora gospodarki wodnej do zmian klimatu SPA2020 wymienia: „zwiększanie możliwości retencyjnych i renaturyzację cieków wodnych oraz przywracanie i utrzymanie dobrego stanu wód, ekosystemów wodnych i od wód zależnych”, w rozumieniu Ramowej Dyrektywy Wodnej.

ZESTAWIENIE ROZWIĄZAŃ PRZEWIDZIANYCH DO WSPARCIA NA POZIOMIE REGIONÓW W LATACH 2014-2020 W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA RYZYKIEM WYSTĄPIENIA POWODZI I SUSZY

RPO prezentują duże zróżnicowanie w zakresie działań na rzecz adaptacji do zmian klimatu. Często planowane kierunki wsparcia i typy przedsięwzięć nie odpowiadają potrzebom poszczególnych województw, zidentyfikowanym w SPA2020 i projekcie KLIMADA.

Analiza dokumentów wskazuje, że poszczególne regiony w dużej mierze ulegają lokalnym zapotrzebowaniom, determinowanym przez dotychczas realizowane projekty w tym zakresie: ograniczają się do rozwiązań, na które jest popyt i rezygnują z tych bardziej ambitnych.

Oczywiście może to być wynikiem ograniczeń wynikających z ram samych RPO. Przyczyną mogą być także zapisy Umowy Partnerstwa, w tym przede wszystkim wskaźnik rezultatu strategicznego: pojemność obiektów małej retencji wodnej. Wskaźnik ten nie dotyczy w sposób jednoznaczny adaptacji do zjawisk powodzi i suszy i może powodować trudności przy wykazywaniu go dla przedsięwzięć z zakresu naturalnej retencji, np. renaturyzacji rzek i ich dolin.

Poniżej zestawiono zapisy 16 RPO w zakresie realizacji PI 5.2 „Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami”. Tabela obrazuje zakres środków przewidzianych w ramach poszczególnych RPO, od najbardziej do najmniej popularnych. Zapisy niektórych RPO nie precyzowały typów przedsięwzięć, nie można więc stwierdzić, jakie środki z zakresu adaptacji do zmian klimatu będą wdrażane w ramach RPO. Niepewność tę obrazuje ostatnia kolumna tabeli. Skróty i uproszczenia pochodzą od autorki raportu.

ZESTAWIENIE ROZWIĄZAŃ PRZEWIDZIANYCH DO WSPARCIA NA POZIOMIE REGIONÓW W LATACH 2014-2020 W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA RYZYKIEM WYSTĄPIENIA POWODZI I SUSZY

Województwo	Kierunki wsparcia	Jednostki ratownicze	Infrastruktura hydrotechniczna	Systemy monitoringu, ostrzegania...	Wody opadowe - miasta	Naturalna retencja	Poldery i zbiorniki suche	Ochrona lasów przed pożarami	Kompetencje dla zarządzania zagrożeniami	Wody opadowe – systemy indywidualne	Rozbiórka infrastruktury hydrotechnicznej	Sformułowania nieprecyzyjne
dolnośląskie	kompleksowe projekty związane z budową i rozbudową systemów i urządzeń małej retencji; wsparcie jednostek ratowniczych; organizacja systemów ostrzegania i prognozowania zagrożeń; zagospodarowanie wód opadowych na terenach miejskich	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	?
kujawsko-pomorskie	rozwój infrastruktury, w tym budowa lub remont urządzeń służących retencjonowaniu wód (jazzy, zastawki, zbiorniki i stopnie wodne); przedsięwzięcia przywracające zdolności retencyjne naturalnych terenów podmokłych, odtwarzające tereny podmokłe, przywracające naturalne koryta rzeczne; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów monitoringu, ostrzegania, prognozowania zagrożeń oraz reagowania i ratownictwa	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
lubelskie	wsparcie jednostek ratowniczych (uzupełnienie działań: projekty dotyczące małej retencji); wsparcie także dla działań na obszarach strategicznej interwencji (w miastach subregionalnych)	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	?
lubuskie	kompleksowe zadania inwestycyjne wpisujące się w koncepcję zlewniowego podejścia do zarządzania ryzykiem powodziowym oraz modernizacja urządzeń przeciwpowodziowych i cieków wodnych; rozwój systemów reagowania i ratownictwa	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	?

Województwo	Kierunki wsparcia	Jednostki ratownicze	Infrastruktura hydrotechniczna	Systemy monitoringu, ostrzegania...	Wody opadowe - miasta	Naturalna retencja	Poldery i zbiorniki suche	Ochrona lasów przed pożarami	Kompetencje dla zarządzania zagrożeniami	Wody opadowe – systemy indywidualne	Rozbiórka infrastruktury hydrotechnicznej	Sformułowania nieprecyzyjne
łódzkie	budowa, przebudowa lub modernizacja urządzeń, służących do retencjonowania lub regulacji poziomu wód; budowa lub przebudowa urządzeń ochrony przeciwpowodziowej, budowa systemów zatrzymywania lub zagospodarowania wód opadowych lub roztopowych oraz przeciwdziałania zjawisk ekstremalnych; budowa, rozbudowa, lub modernizacja urządzeń dla celów ochrony przed pożarami lasów; podniesienie sprawności służb ratowniczych; rozwój systemów monitoringu, prognozowania, reagowania i ratownictwa; wsparcie nabycia dodatkowych kompetencji związanych z obsługą systemów i urządzeń zarządzania zagrożeniami	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✗	?
małopolskie	działania nakierowane na zwiększenie retencyjności dolin rzecznych, w tym: rozwój różnych form małej retencji, terenów zalewowych oraz podejmowanie działań z zakresu renaturalizacji rzek; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów monitoringu i ostrzegania przed zagrożeniami; wsparcie nabycia dodatkowych kompetencji związanych z obsługą systemów i urządzeń zarządzania zagrożeniami	✓	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✗	?
mazowieckie	budowa, rozbudowa lub przebudowa, w szczególności zbiorników wielozadaniowych lub stopni wodnych oraz innych urządzeń okresowo piętrzących wodę, w tym suchych zbiorników przeciwpowodziowych oraz polderów; wsparcie jednostek ratowniczych	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗

Województwo	Kierunki wsparcia	Jednostki ratownicze	Infrastruktura hydrotechniczna	Systemy monitoringu, ostrzegania...	Wody opadowe - miasta	Naturalna retencja	Poldery i zbiorniki suche	Ochrona lasów przed pożarami	Kompetencje dla zarządzania zagrożeniami	Wody opadowe – systemy indywidualne	Rozbiórka infrastruktury hydrotechnicznej	Sformułowania nieprecyzyjne
opolskie	budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja budowli przeciwpowodziowych; budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja suchych zbiorników i polderów, posiadających rezerwę powodziową; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów reagowania i ratownictwa	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗
podkarpackie	rozwój form małej retencji (w tym m.in.: zbiorników retencyjnych, zbiorników wodnych służących kształtowaniu zasobów wodnych, zbiorników przeciwpowodziowych, polderów przeciwpowodziowych, odtwarzanie naturalnych obszarów zalewowych); wykonanie zabezpieczeń budowli przeciwpowodziowych już istniejących (kompleksowe remonty, dostosowanie do obowiązujących standardów - w tym m.in.: inwestycje dotyczące wałów przeciwpowodziowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą); rozbiórka obiektów budowlanych (w tym budowli przeciwpowodziowych), których technologiczna żywotność dobiegła końca bądź zagrażają bezpieczeństwu ekologicznemu lub społecznemu); budowa, rozbudowa, lub modernizacja urządzeń dla celów ochrony przed pożarami lasów; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów ostrzegania i prognozowania zagrożeń; zagospodarowanie wód opadowych na terenach miejskich	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗
podlaskie	działania o charakterze lokalnym związane z adaptacyjnością do zmian klimatu (np. mała retencja) ⁵	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	?

⁵ Działania adaptacyjne do zmian klimatu (ze wskaźnikiem właściwym dla PI5.2) umieszczono w RPO Województwa Podlaskiego w DZIAŁANIU 8.6 INWESTYCJE NA RZECZ ROZWOJU LOKALNEGO; kody interwencji nie odpowiadają jednak kodom adekwatnym dla interwencji w zakresie adaptacji do zmian klimatu.

Województwo	Kierunki wsparcia	Jednostki ratownicze	Infrastruktura hydrotechniczna	Systemy monitoringu, ostrzegania...	Wody opadowe - miasta	Naturalna retencja	Poldery i zbiorniki suche	Ochrona lasów przed pożarami	Kompetencje dla zarządzania zagrożeniami	Wody opadowe – systemy indywidualne	Rozbiórka infrastruktury hydrotechnicznej	Sformułowania nieprecyzyjne
pomorskie	budowa lub przebudowa zbiorników retencyjnych; utrzymanie i rozwijanie naturalnych ekosystemów retencjonujących wodę w ramach małej retencji; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów monitoringu, reagowania i ratownictwa; budowa, rozbudowa lub przebudowa systemów zagospodarowania oraz oczyszczania wód opadowych i roztopowych w miastach; budowa indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✗
śląskie	wsparcie jednostek ratowniczych	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
świętokrzyskie	budowa lub modernizacja zbiorników małej retencji; wsparcie dla jednostek ratowniczych	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
warmińsko-mazurskie	rozwój infrastruktury, w tym budowa lub remont urządzeń służących retencjonowaniu wód (jazów, zastawek, zbiorników i stopni wodnych); naturalna retencję wód i terenów zalewowych, zalesienia dla zwiększenia retencji gruntowej; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów monitoringu, ostrzegania, prognozowania zagrożeń oraz reagowania; zagospodarowanie wód opadowych na terenach miejskich (Olsztyn)	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗

Województwo	Kierunki wsparcia	Jednostki ratownicze	Infrastruktura hydrotechniczna	Systemy monitoringu, ostrzegania...	Wody opadowe - miasta	Naturalna retencja	Poldery i zbiorniki suche	Ochrona lasów przed pożarami	Kompetencje dla zarządzania zagrożeniami	Wody opadowe – systemy indywidualne	Rozbiórka infrastruktury hydrotechnicznej	Sformułowania nieprecyzyjne
wielkopolskie	inwestycje w małą retencję wodną; inwestycje w zakresie ochrony obszarów narażonych na powódzie i susze (m.in. zbiorniki, jazy i zastawki); wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów ostrzegania, prognozowania zagrożeń oraz reagowania i ratownictwa; inwestycje zabezpieczające obszary miejskie przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi i ich następstwami	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	?
zachodniopomorskie	budowa lub modernizacja urządzeń wodnych małej retencji; urządzenia wodne służących małej retencji np. zastawki, stopnie wodne, przepusty piętrzące, progi wodne; wsparcie jednostek ratowniczych; rozwój systemów ostrzegania i prognozowania zagrożeń; zabezpieczenie obszarów miejskich przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	?
LICZBA REGIONÓW, KTÓRE WPISAŁY DO RPO DANY TYP DZIAŁANIA		15	12	11⁶	7	5	3	2	2	1	1	-

WNIOSKI Z ZESTAWIENIA

Powyższe zestawienie wskazuje, że w wielu regionach wsparciem EFRR objęte zostaną jednostki ratownicze oraz tworzenie systemów monitoringu, prognozowania, ostrzegania i reagowania na klęski żywiołowe, jako swoista kontynuacja działań podejmowanych w ramach RPO na lata 2007-2013. To ostatnie, czyli wdrażanie rozwiązań systemowych polegających na monitoringu, prognozowaniu, ostrzeganiu i reagowaniu, powinno zostać zaplanowane we wszystkich regionach. Jednocześnie, towarzyszyć musi mu nacisk na wzrost kompetencji i świadomości, zarówno osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie tych systemów, jak i mieszkańców, których bezpieczeństwu mają one służyć. Takie podejście gwarantowałoby skuteczność działania w obliczu zagrożeń klęskami żywiołowymi i łagodziło ich ewentualne negatywne skutki. Tymczasem wsparcie nabycia dodatkowych kompetencji związanych z obsługą systemów i urządzeń zarządzania zagrożeniami zostało zaplanowane tylko w dwóch województwach, a podnoszenie świadomości mieszkańców - w żadnym z nich.

Niestety w RPO zbyt rzadko, w kontekście zapisów SPA2020, dostrzega się konieczność rozwoju naturalnej retencji (pięć województw). Budowę polderów i zbiorników suchych za zasadną uznaje się tylko w trzech RPO, choć rozwiązania te są bardziej skuteczne w zarządzaniu ryzykiem powodzi niż tradycyjne małe zbiorniki przeciwpowodziowe i wielozadaniowe.

Cieszyć może dostrzeżenie potrzeby wsparcia działań adaptacyjnych do zmian klimatu w miastach, choć skala wsparcia – siedem województw – nie jest adekwatna do potrzeb. Na budowę indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania środki EFRR kierować będzie tylko województwo pomorskie, choć systemy te, kompleksowe i powszechnie wdrożone, mogłyby być bardzo skuteczne w łagodzeniu skutków zmian klimatu.

Jak wynika z zestawienia, zapisy wielu RPO są sformułowane w sposób tak ogólny, że dopiero szczegółowy opis priorytetów i kryteria wyboru projektów rozstrzygną o ich charakterze, skuteczności, zgodności z przytoczonymi w raporcie, celami i kierunkami działań SPA2020.

REKOMENDACJE NA OSTATNI ETAP PROGRAMOWANIA

1. WIĘCEJ ADAPTACJI OPARTEJ NA NATURZE

Zarówno unijna „Strategia adaptacji do zmian klimatu”, jak i SPA2020 kładą nacisk na rozwiązania oparte o potencjał ekosystemów⁷, z zakresu renaturyzacji cieków wodnych i zwiększania zdolności retencyjnych dolin rzecznych.

Ważne jest, by RPO nie ograniczały się wyłącznie do rozwiązań technicznych, wsparcia zakupu sprzętu dla jednostek ratowniczych czy systemów monitoringu, prognozowania i reagowania.

Naturalna retencja (m. in. terenów wodno-błotnych, koryt i dolin rzecznych, jezior i oczek wodnych) to retencja działająca automatycznie, poprawiająca bilans wodny w zlewni, poziom wód gruntowych, korzystna dla przyrody oraz walorów krajobrazowych i rekreacyjnych. Rozwój tego rodzaju retencji, przy wsparciu środków EFRR, poprzez renaturyzację terenów podmokłych, odtwarzanie oczek wodnych i starorzeczy, renaturyzację rzek i ich dolin, a także poprzez zwiększanie rozstawu wałów przeciwpowodziowych, a tym samym zwiększanie przestrzeni dla rozlewania się wód wezbraniowych, przyniesie również dodatkowe korzyści: wzmocnienie usług ekosystemowych w zakresie wzrostu zdolności do samooczyszczania się wód.

Dodatkowo, należy zwrócić uwagę, że znaczna część realizowanych w Polsce małych zbiorników wodnych, preferowanych w RPO, na których bieżąca gospodarka wodna uwzględniająca potrzeby niżej położonych odcinków cieków jest utrudniona, to obiekty niemające istotnego znaczenia dla regulowania przepływu wód w dłuższych okresach i możliwości wykorzystania zgromadzonych zasobów w dowolnym momencie. Działają one więc w podobnie niesterowalny sposób co naturalna retencja, ale wypadają znacznie gorzej w bilansie ekonomicznym koszty - korzyści, zwłaszcza jeśli uwzględnimy koszty środowiskowe związane z przekształceniem ekosystemu wód płynących, a za korzyść uznamy łagodzenie skutków wystąpienia powodzi i suszy.

Wsparcie dla naturalnej retencji, jako działania dostosowawczego do zmian klimatu, wyrażone w strategicznych dokumentach krajowych i unijnych, musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w szczegółowych opisach priorytetów, tj. w katalogach przedsięwzięć przewidzianych do wsparcia, ale także w odpowiednim zbiorze kryteriów wyboru projektów, preferujących tego typu przedsięwzięcia.

Dokumenty uszczegółowiające wdrażanie RPO powinny uwzględniać również rozbiórkę obiektów hydrotechnicznych (w tym budowli przeciwpowodziowych), o nieistotnym znaczeniu dla zarządzania ryzykiem powodzi i suszy, w tym i tych, których technologiczna żywotność dobiegła końca, zagrażają bezpieczeństwu ekologicznemu lub społecznemu, upośledzają funkcjonowanie ekosystemów wodnych i od wód zależnych. Preferowana powinna być rozbiórka sprzyjająca zwiększaniu naturalnej retencji.

2. ROZWIĄZANIA UKIERUNKOWANE NA PROBLEM

W ramach priorytetu inwestycyjnego 5.2 „Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami” należy zdecydowanie lepiej niż w perspektywie finansowej 2007-2013 określić kryteria wyboru projektów w zakresie zarządzania ryzykiem powodzi i suszy.

Dla przedsięwzięć hydrotechnicznych kryteria te muszą brać pod uwagę pojemność obiektu możliwą do wykorzystania w czasie ekstremalnych wezbrań (pojemność powodziową) oraz objętość zmagazynowanej wody możliwą do wykorzystania w okresie suszy.

W przypadku tzw. zbiorników przeciwpowodziowych wyeliminuje to realizację kosztownych przedsięwzięć, które jednocześnie nie mają żadnego znaczenia podczas wezbrań, bo nie posiadają pojemności umożliwiającej zatrzymanie istotnej objętości wody czy rozwiązań umożliwiających reakcję podczas suszy. Dzięki tego rodzaju kryteriom w zakresie technicznego zarządzania ryzykiem powodzi, preferowane będą rozwiązania korzystniejsze dla środowiska i bardziej efektywne, tj. poldery i zbiorniki suche⁸. Spowoduje to również wyeliminowanie kosztów ponoszonych na zbiorniki wielofunkcyjne, których przeznaczenie, np. energetyczne czy rekreacyjne uniemożliwia elastyczne sterowanie poziomem wód na obiekcie w okresie zagrożenia powodzią lub suszą.

3. ADAPTACJA W MIASTACH I DLA KAŻDEGO

W latach 2014-2020 RPO muszą umożliwiać wsparcie zarządzania ryzykiem powodzi i suszy na terenach zurbanizowanych (z preferencją dla środków nie-technicznych i nie tylko w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych).

Priorytetem musi być realizacja przedsięwzięć związanych z zatrzymywaniem, oczyszczaniem i zagospodarowaniem wód deszczowych, w związku ze wzrostem częstotliwości deszczy nawalnych.

Nacisk powinien być położony na projekty kompleksowe, umożliwiające wykorzystanie zgromadzonej wody w okresie jej niedoboru, w związku z podwyższoną termiką miast i lokalnymi suszami czy niedoborami wody.

Poprzez katalog typów przedsięwzięć zawarty w szczegółowym opisie priorytetów oraz mechanizmy dystrybucji środków, należy zapewnić także rozwój indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania.

Dofinansowanie i szeroka promocja rozwiązań indywidualnych (np. zielone dachy, zbiorniki na deszczówkę) przyczyni się po pierwsze do efektywnego zatrzymywania wody w zlewni, a dodatkowo także do wzrostu świadomości społecznej w zakresie adaptacji do zmian klimatu i łagodzenia skutków tych zmian.

4. WZROST KOMPETENCJI I ŚWIADOMOŚCI

Ważnym elementem przedsięwzięć z zakresu adaptacji do zmian klimatu powinno być podnoszenie umiejętności i wiedzy, zarówno osób odpowiedzialnych za zarządzanie ryzykiem oraz funkcjonowanie systemów monitorowania, prognozowania, ostrzegania i reagowania, jak i samych mieszkańców regionu. Bez skierowania informacji do osób indywidualnych, reagowanie na klęski żywiołowe będzie mniej skuteczne. Co więcej, postawy mieszkańców i ich wybory (w zakresie użytkowania powierzchni terenu czy rozwiązań stosowanych w domach) przekładają się na wielkość ryzyka wystąpienia powodzi, nie tylko w skali lokalnej oraz mogą przyczyniać się do ograniczania i łagodzenia skutków zjawisk ekstremalnych.

RPO muszą wspierać przedsięwzięcia, których celem jest podnoszenie kompetencji społeczeństwa w zakresie adaptacji do zmian klimatu.

⁸ polder - teren, najczęściej ogroblowany, położony za wałem przeciwpowodziowym i użytkowany jako łąka lub pastwisko, na który woda może wpłynąć w okresach wysokich przepływów; zbiornik suchy - zbiornik powstający w okresach wysokich przepływów, gdy woda piętrzy się za zaporą, która w okresach przepływów średnich i niskich nie stanowi przeszkody w przepływie wód

5. HORYZONTALNIE

Działania z zakresu adaptacji do zmian klimatu i łagodzące skutki tych zmian muszą, w ramach każdego RPO, być realizowane w sposób horyzontalny.

We wszystkich osiach priorytetowych wdrażających środki EFRR kryterium dopuszczającym poszczególne przedsięwzięcia do realizacji powinno być dostosowanie ich do prognozowanych zmian klimatu – odporność na nie (climate proofing).

Kryterium dopuszczającym powinna być również neutralność przyjętych w projekcie rozwiązań. Oznacza to, że środki EFRR nie mogą być kierowane na dofinansowanie przedsięwzięć zwiększających zagrożenia wynikające ze zmian klimatu. Zwiększaniu powierzchni nieprzepuszczalnych powinno towarzyszyć, (jako konieczny element projektu), utworzenie adekwatnej, nowej powierzchni mogącej przyjąć wody deszczowe czy roztopowe poprzez rekultywację lub utworzenie obiektu małej retencji o adekwatnej pojemności. Swoista kompensacja adaptacyjna powinna też towarzyszyć inwestycjom zmieniającym znacząco sposób użytkowania powierzchni terenu i jego ukształtowanie, o ile spowoduje to wzrost zagrożenia wystąpienia zjawisk katastrofalnych. Przy inwestycjach infrastrukturalnych poprzez odpowiednie kryteria wyboru preferować należy wszelkie rozwiązania łagodzące skutki zmian (zielone dachy, zbiorniki na deszczówkę, wodooszczędność).

ŹRÓDŁA INFORMACJI:

Analizę oparto na projektach RPO 2014-2020 w wersjach przesłanych do Komisji Europejskiej w kwietniu 2014 r.:

- Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020, 08.04.2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, projekt 4.0, 08.04.2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, projekt, 08.04.2014 r.,
- Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020, wersja 5, kwiecień 2014 r.,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego, projekt - wersja 4.0, 10.04.2014 r.,
- Wstępny Projekt Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, wersja 4.0, kwiecień 2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020, projekt, wersja 1.3, 08.04.2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, kwiecień 2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, projekt z dnia 09.04.2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego, projekt, 08.04.2014,
- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, 27.03.2014,
- Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020, wersja 5.1, 10.04.2014 r.,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, wersja 4.0, marzec 2014 r.,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, 08.04.2014,
- Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020, wersja 9.0, 04.04.2014,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020, projekt, 08.04.2014.

Copyright © Polska Zielona Sieć 2014

Cytowanie oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone za podaniem źródła.

Niniejsza publikacja została wydana na papierze ekologicznym Cyclus Print, wyprodukowanym w 100% z makulatury, bez użycia chloru ani innych szkodliwych chemikaliów wybielających, z dbałością o niskie zużycie wody.

Skład i druk: Wydawnictwo MIP Proxima Corp, Kraków, wrzesień 2014

Nakład: 200 egz.

ISBN: 978-83-61739-52-4

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego. Zrzeszamy organizacje pozarządowe działające na rzecz zrównoważonego rozwoju i budowania społeczeństwa obywatelskiego. Naszym celem jest rozwój w zgodzie z naturą.

Przeciwdziałamy zmianom klimatu, promujemy energetykę obywatelską i oszczędne korzystanie z zasobów, monitorujemy wydatkowanie środków publicznych, w tym funduszy europejskich na cele związane z ochroną środowiska oraz wspieramy ekorozwój krajów Globalnego Południa.

Skład i druk publikacji sfinansowany przy wsparciu Szwajcarii w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

www.ekoprojekty.pl
www.programszwajcarski.gov.pl
www.swissgrant.pl

ISBN: 978-83-61739-52-4